

Sisè centenari de la mort del rei Martí l'Humà: el Congrés Internacional «Martí l'Humà, el darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'interregne i el Compromís de Casp»

Josep M. Palau i Baduell*
Oficina d'Assessorament Històric
Institut d'Estudis Catalans

L'any 2010 es compleixen sis-cents anys de la mort del rei Martí l'Humà, que fou el darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). Fou un rei assenyat que va tornar a lligar Sicília a la Corona catalanoaragonesa a través del matrimoni del seu fill amb Maria de Sicília i va endegar una expedició a Sardenya que a la llarga permeté el domini total de l'illa. Malgrat tot, els darrers anys de la seva vida li mancaren forces per pacificar la lluita de bàndols a València i a Aragó. El gran error d'aquest monarca fou no haver nomenat cap successor en morir el seu fill, l'únic hereu legítim, fet que comportà una crisi institucional i la final entronització d'una dinastia castellana.

Per commemorar-ho, la Secció Històrico-Arqueològica, en col·laboració amb el Consell Superior d'Investigacions Científiques,** ha organitzat un congrés internacional titulat «Martí l'Humà, el darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'interregne i el Compromís de Casp», celebrat a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), a Barcelona, entre el 31 de maig i el 4 de juny de 2010.

El congrés s'organitzà en vuit grans blocs dins dels quals es distribuïren les trenta ponències i les set comunicacions que els diversos especialistes internacionals entorn de la figura del rei Martí pronunciaren al llarg de la setmana.

La sessió inaugural constà d'unes paraules de benvinguda del president de l'Institut d'Estudis Catalans, Salvador Giner, i d'una conferència de Maria Teresa Ferrer i Mallol, coordinadora científica del congrés, que versà sobre la figura de Martí l'Humà i el seu regnat.

El primer dels blocs, «El govern dels regnes», consistí a fer un repàs de la situació política als diferents regnes de la Corona catalanoaragonesa en l'època del rei Martí.

En primer lloc, Tomàs de Montagut, de la Universitat Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans, en la ponència «El govern dels regnes: l'ordinació jurídica de Catalunya», analitzà els aspectes del regnat de Martí l'Humà pel que fa a la constitució política i del dret de la Corona d'Aragó, així com el significat jurídic i polític i la producció normativa de les Corts de Perpinyà, Sant Cugat del Vallès i Barcelona hagudes entre 1405 i 1410. Després d'una introducció dels aspectes politicojurídics de les Corts, féu un estudi de l'ordinació jurídica vigent a Catalunya durant el regnat de Martí i de les reformes d'aquesta ordinació per les Corts catalanes, comparant els projectes formulats i la normativa finalment aprovada. Concloué la seva intervenció amb algunes opinions del jurista Tomàs Mieres (1400-1474) sobre el significat de les Corts de Martí l'Humà i destacà que la producció normativa duta a terme per aquestes corts és una fita essencial en la validació de la constitució política catalana basada en l'imperi del dret i el pactisme jurídic.

Flocel Sabaté, de la Universitat de Lleida, a la ponència «El govern del territori i els bàndols», va analitzar la manera com s'organitzava el territori dels diversos regnes. Destacà la importància que tenien els municipis en la política, atesa la fragmentació jurisdiccional de la Corona. En aquest context, el professor Sabaté féu palesa la reacció que cada municipi tenia per tal d'obtenir benefici propi i féu notar que això no era incompatible amb el fet que internament estiguessin dividits en bàndols. Seran aquests bàndols els que marcaran tota la política baixmedieval i es podran veure en el repartiment del poder municipal. Aquest sistema de bandositats es farà encara més evident quan esclati la crisi successòria.

Maria Teresa Ferrer i Mallol, de l'Institut d'Estudis Catalans i la Institució Milà i Fontanals, a la ponència «Les Corts i la Generalitat de Catalunya», explicà el contingut dels parlaments dels quals es té notícia durant el regnat de Martí l'Humà, els anys 1396 i 1397, si bé alguns autors consideren que és un de sol, per preparar la defensa de Catalunya, amenaçada pel comte de Foix. També comentà el parlament de l'any 1400 celebrat a Tortosa per tractar la defensa de Sardenya i la navegació. La professora Ferrer

* **Adreça de contacte:** Josep Maria Palau i Baduell. Oficina d'Assessorament Històric. Institut d'Estudis Catalans. Carme 47. 08001 Barcelona. Tel. +34 932 701 620. E-mail: jpalau@iec.cat

** A través del projecte de recerca finançat «La Corona d'Aragó a la Mediterrània medieval: pont entre cultures, mediatra entre la cristiandat i l'islam» (HUM2007-61131) i els grups de recerca consolidats La Corona Catalanoaragonesa, l'Islam i el Món Mediterrani (2009SGR 1452) i Renda Feudal i Fiscalitat a la Catalunya Baixmedieval (2009SGR 1367) del Departament d'Estudis Medievals de la Institució Milà i Fontanals.

i Mallol va comentar que l'absència del rei, que era a Sicília, no permeté reunir les Corts. L'única Cort General fou la de Perpinyà-Sant Cugat-Barcelona de 1406 a 1410, que quedà inconclusa per la mort del monarca. S'hi discutí la legalitat del braç de cavalleria i el rei hi obtingué ajuda per lluitar contra els Arborea a Sicília. A la ponència també s'abordaren les vicissituds que passà la Generalitat de Catalunya, fundada feia pocs anys (1359), durant el regnat de Pere el Cerimoniós.

Esteban Sarasa, de la Universitat de Saragossa, en la ponència «Las cortes y la diputación de Aragón en el reinado de Martín el Humano», estudià les Corts i la Diputació del General d'Aragó. Les Corts només es van convocar dues vegades al regne aragonès, en concret, les celebrades a Saragossa entre 1398 i 1400, en què destacaren els greuges presentats al monarca, i les de Maella de 1404, en les quals es féu palesa la preocupació per l'ordre públic i privat i la importància d'elaborar un cens de població amb finalitat fiscal i recaptadora. Sarasa va destacar que les Corts, a Aragó, van seguir la mateixa dinàmica que les Corts precedents, sobretot les de Pere el Cerimoniós, mantenint les mateixes preocupacions i dificultats que continuaren després, durant l'interregne. Tot i això, s'obtingueren resultats favorables al regne pel que fa a les qüestions forals, l'administració territorial, la fiscalitat i la institucionalització de la Diputació del General aragonesa.

En una línia similar, Rosa Muñoz, de la Universitat de València, en la ponència «Las cortes y la Generalidad valenciana durante el reinado de Don Martín», analitzà les Corts de València celebrades entre 1401 i 1407. L'objectiu de les Corts era, segons paraules del monarca mateix, complir els furs, resoldre els greuges i obtenir diners per redimir el patrimoni reial. Foren unes corts marcades pels conflictes socials i les dificultats econòmiques sorgides arran de la política expansionista de Pere el Cerimoniós i la mala gestió de Joan I. La professora Muñoz destacà que la importància d'aquestes corts radicava en la consolidació de l'estructura de la Generalitat Valenciana, tot i que no es consagrà com un ens permanent fins a 1418, i la creació d'una comissió de trenta-dos membres (vuit per cada braç i vuit pel rei), que es dissoldrà el 1407, quan acabin les Corts, havent aprovat nous furs i l'ampliació del donatiu.

La comunicació de Josep Alanya, de l'Arxiu Diocesà de Tortosa, titulada «La governació de Martí l'Humà en el territori del bisbat de Tortosa», estudià les actes de governació del rei Martí a la diòcesi de Tortosa, entre les quals destaquen aquelles que revelen la preocupació del monarca per l'estat de l'Església tortosina com a conseqüència del Cisma d'Occident, així com les que mostren els problemes socials de l'època, que permeten de fer una visió general de la societat i l'Església tortosina entre 1350 i 1410.

Juan Abella i Mario Lafuente, membres del Grup CEMA de la Universitat de Saragossa, van exposar en la seva comunicació «La intervención de la baja nobleza en las Cortes de Aragón durante el reinado de Martín I» les característiques de la baixa noblesa que assistí a les Corts de Saragossa i de Maella de 1398-1400 i 1404, respectiva-

ment, tot analitzant la tipologia, l'examen de les votacions i els greuges presentats per aquesta classe social.

La comunicació d'Isabel Sánchez de Movellán, de la Universitat a Distància de Madrid, titulada «L'Administració de justícia al segle xv», estudià els diversos intents de reforma de l'Administració de justícia al Principat de Catalunya a través dels processos de les Corts celebrades entre 1405 i 1437. S'hi destaca que la majoria de propostes partien dels braços i que una gran part no prosperaren en un primer moment, si bé s'anaren aconseguint a través d'un període de temps dilatat.

El segon dels blocs del congrés portava per títol «El patrimoni reial, la fiscalitat» i englobà les ponències i les comunicacions referides a la hisenda i al patrimoni del monarca.

Enric Guinot, de l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat de València, en la ponència «L'administració del patrimoni reial i la recuperació del patrimoni alienat», féu una anàlisi del patrimoni reial, el qual havia empitjorat des de Pere el Cerimoniós, atesa la crisi econòmica que féu que els monarques alienessin part del seu patrimoni a la recerca urgent de diners en benefici de la noblesa. Aquesta alienació consistí principalment en la venda de drets reials i en la senyorialització de les viles reials. El professor Guinot també destacà la tímida recuperació d'aquest patrimoni durant el regnat de Martí l'Humà, moltes vegades a càrrec dels habitants de les localitats alienades.

En la comunicació titulada «La hisenda municipal del regne de Mallorca en el canvi de segle (1390-1410)», Ricard Urgell, de l'Arxiu del Regne de Mallorca, estudià la hisenda al regne de Mallorca entre els anys 1390 i 1410, de la qual destacà la relació amb l'assalt al call jueu de 1391, la creació d'un administrador de les monedes comunes, l'augment de la fiscalitat municipal amb la creació de nous impostos, la voluntat de controlar l'administració del deute públic, la presència de bàndols i l'auditoria de comptes de 1406.

El tercer dels blocs, titulat «La consolidació del poder a la Mediterrània central», va comptar amb la presència d'especialistes internacionals que analitzaren les lluites pel poder a Sicília i Sardenya.

Henri Besc, de la Universitat de París X (París-Nanterre), en la ponència «Un royaume pour Martin, duc de Montblanc et son fils. La réinstauration de la reine Marie en Sicile», va tractar els motius i les conseqüències del matrimoni entre Maria de Sicília, filla de Constança d'Aragó, i Martí el Jove, fill de Martí l'Humà, per a la situació política del regne de Sicília. Destacà com la reina Maria de Sicília representava la legitimitat per als sicilians, hereus d'una llarga lluita contra la dinastia angevina, però que alhora era un regne sense rei. En aquest context, el professor Besc destacà que Martí el Jove representava l'enllaç perfecte entre les aspiracions de domini de l'illa del seu pare Martí l'Humà i la legitimitat política que cercava Maria de Sicília.

Luisa d'Arienzo, de la Universitat de Càller, se centrà en l'illa de Sardenya i la seva ponència titulada «La lotta contro gli Arborea in Sardegna. La spedizione di Martino il Giovane (1408-1409) e la fine del Giudicato» féu un estat de la qüestió dels estudis sobre les relacions entre la Corona d'Aragó i el Jutjat d'Arborea entre els segles XIII i XV, a partir de la butlla del papa Bonifaci VIII, de 1297, amb la qual el pontífex creava el Regnum Sardiniae et Corsicae i l'inefudava al rei Jaume II d'Aragó. La professora Arienzo analitzà en profunditat les lluites internes de l'illa sarda entre els Arborea i la resta de jutjats, així com l'aliança que Guillem II féu amb els anticatalans i que fou derrotada per Martí el Jove l'any 1409, a la batalla de Sanluri.

El quart dels blocs, titulat «La política internacional», estava dedicat a la política internacional durant el regnat del rei Martí l'Humà.

Prim Bertran, de la Universitat de Barcelona, amb la ponència titulada «El Cisma d'Occident en la política del rei Martí», estudià les relacions entre el rei Martí i el papa Benet XIII dins el marc del Cisma d'Occident. En la seva intervenció, féu especial atenció a l'evolució de les relacions entre la Cort catalana i el papat. Exposà que el Cisma —les faccions entre el papa romà Urbà VI i el papa avinyonès Climent VII— fou un problema de la Corona heretat des de 1378, en època de Pere el Cerimoniós. Aquest monarca optà per la neutralitat, si bé la seva família es decantà per l'avinyonès. El primogènit, Joan I, es decantà pel papa d'Avinyó i aquesta fidelitat s'incrementà amb l'elecció del papa Benet XIII, d'origen catalanoaragonès. Martí l'Humà, en pujar al tron, seguí donant suport al papa avinyonès. El professor Bertran destacà dos episodis: quan França aixecà l'obediència al papa avinyonès i la ciutat fou assetjada (1398-1403), restant només sota obediència de Benet XIII el rei Martí l'Humà, i quan al Concili de Perpinyà (1408-1409) es decidí que el papa avinyonès renunciés i el papa volia el favor del rei Martí, però Martí se'n desentengué atesa la indiferència del papa cap a la Corona catalanoaragonesa.

Carles Vela, de la Universitat de Palerm, se centrà en «La política internacional de Martí l'Humà». En la ponència, analitzà els diversos aspectes de la política internacional duta a terme pel rei Martí, que tingué un caire continuista respecte a la del seu germà i antecessor, Joan I. Se centrà, especialment, en les relacions de la Corona catalanoaragonesa amb Navarra, França, Castella i els països mediterranis. Destacà la renovació de la pau amb Navarra (1399) i la negociació del matrimoni entre el primogènit de Martí i Blanca de Navarra. Amb França, va fer especial atenció a les cordials relacions i a la signatura d'un tractat sobre represàlies mútues el 1402. Pel que fa al Mediterrani, Martí l'Humà pretenia solucionar el problema del cors barbaresc i cristià, primerament amb mesures militars i finalment amb la diplomàcia, a través de la signatura de diversos tractats. El professor Vela va destacar que les relacions amb Castella s'enraren durant el regnat d'Enric III, especialment pel que fa al marquesat de Villena.

El cinquè bloc es dedicà a l'estudi de «la societat i l'economia en temps del rei Martí» i s'hi tractaren diversos temes com l'espiritualitat, la producció, les relacions amb jueus i musulmans, el comerç intern i internacional.

Josep Hernando, de la Universitat de Barcelona, en la seva ponència «L'Església i la vida religiosa, la predicació», féu una anàlisi d'aquesta institució durant el regnat de Martí a la Corona catalanoaragonesa. Destacà com l'estament eclesiàstic s'incorporà a l'engranatge polític a mesura que la nació assumí les estructures d'Estat (les Corts, la Diputació del General...). Féu atenció al desenvolupament que obtingueren els ordes religiosos, especialment els mendicants, tant a nivell religiós i cultural com polític. El professor Hernando explicà com en aquesta època la societat s'estructurava a partir de la religió: el pes dels sagraments de la litúrgia romana, els ritus religiosos funeraris, les festivitats lligades als cicles devocionals (Nadal, Pasqua...), les festes lligades als sants i els seus miracles i el pes social que tingueren les confraries. També comentà la importància que anà adquirint la possessió de Bíblies i altres llibres religiosos, com es pot comprovar a través dels testaments i els inventaris. Concloué la seva intervenció analitzant la sinceritat de les conversions jueves després del pogrom de 1391, la proliferació de la Inquisició i de la predicació.

Gaspar Feliu, de l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat de Barcelona, en la ponència «Producció rural i urbana», féu una anàlisi de les repercussions que la pesta negra havia causat en aquests dos àmbits. D'una banda, es donaren una sèrie de trastorns al camp que derivaren en la diversificació de la producció i en l'augment de problemes socials, especialment entre els pagesos de remença. D'altra banda, a les ciutats hi hagué problemàtiques com a conseqüència de la manca de mà d'obra, però alhora s'obrien nous mercats a Orient. Cal tenir en compte que es dedicà una part important de la producció a l'exportació i que per tant estava molt exposada a la competència i els canvis polítics i militars que dominaven l'evolució dels mercats internacionals.

Brian A. Catlos, de la Universitat de Califòrnia a Santa Cruz, a la ponència «“Entre eulx plusieurs Sarrazins”. Jueus i musulmans al regne de Martí I», va estudiar quina era la situació de les comunitats jueva, musulmana i cristiana durant el regnat de Martí l'Humà. Pel que fa als jueus, se centrà en l'impacte que van tenir els pogroms i, en especial, el de 1391. Quant als musulmans, analitzà el procés de declivi econòmic i l'augment de marginalització social que van patir. Per a ambdós col·lectius va estudiar el proselitisme cristià que s'originà en contra d'ells i quines relacions tenien amb la Corona i amb el rei, ja que el rei Martí i la seva muller Maria de Luna, malgrat la seva profunda religiositat, van protegir jueus i musulmans en tant que aquestes dues minories ajudaren econòmicament i políticament el rei. Amb la fi de la dinastia de Barcelona, acabà també la protecció monàrquica a les minories jueves i musulmanes.

Antoni Riera, de l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat de Barcelona, en la ponència «El proveïment alimentari de les ciutats a la Corona d'Aragó», va tractar l'abastament alimentari de les grans ciutats de la Corona entre l'anomenat «any de la fam» (1374) i les dificultats de 1428. Per a fer-ho, se centrà en dos aliments bàsics: els forments i la carn. Estudià quins eren els mercats d'origen, les rutes de comerç, els circuits urbans de distribució i el paper dels mercaders en llur comerç. Analitzà de quina manera els consells municipals intervingueren per mantenir els preus i facilitar l'increment de l'oferta, per garantir la salubritat dels productes i la protecció dels proveïdors, i per millorar la importació en èpoques de crisi.

Dolores López, de la Universitat de Barcelona, a la ponència «El comercio interno. Ferias y mercados. La redistribución a través de los caminos terrestres, fluviales y el tráfico de cabotaje», féu una anàlisi del comerç intern de la Corona d'Aragó. Destacà la importància que havien tingut fins fa poc els estudis sobre el comerç internacional i la poca rellevància que s'havia donat al comerç interior. Féu un estat de la qüestió de les fires i mercats i de la importància que tingueren durant els segles XIII, XIV i XV, i féu especial atenció al fet que no solament se centraven en les grans capitals, sinó també a zones de l'interior, afavorides per la navegació fluvial o per la seva situació prop d'importants vies romanes. També destacà la rellevància que en aquesta època tingué el tràfic de cabotatge a través dels ports costaners catalans.

Maria Elisa Soldani, de la Institució Milà i Fontanals, a la seva ponència «Il commercio internazionale all'epoca di re Martino», analitzà el comerç a l'època del rei Martí l'Humà, fent especial atenció a les repercussions de la política econòmica del monarca tenint en compte la que havien tingut els predecessors i la que tindran els successors. La professora Soldani estudià també l'evolució del comerç internacional a partir dels principals centres mercantils de la Corona (Barcelona, València i Mallorca) a través de les principals vies comercials (a llevant, a ponent, al Magrib i a la zona tirrena), que estaven molt ben articulades i interconnectades per un sistema de relacions i dependències recíproques. Finalment, analitzà els efectes de les expedicions militars i de la política econòmica proteccionista de Martí l'Humà sobre l'activitat dels mercaders catalans i dels mercaders estrangers a les terres de la Corona.

Andreu Galera i Pedrosa, de l'Arxiu Municipal de Cardona, a la comunicació «Senyoriu, sal i safrà. Economia regional i oligarquies urbanes a la vila i comtat de Cardona a l'alba de 1400», analitzà la vila de Cardona, la seva oligarquia local i les seves relacions amb el comte de Cardona i el rei Martí l'Humà, així com els privilegis obtinguts per la vila en anys precedents: la recuperació dels drets sobre la sal de Cardona i la concessió del privilegi de fira. Aquests privilegis permeten estudiar l'economia de la zona de Cardona al voltant de l'any 1400.

Daniel Duran i Duelt, de la Institució Milà i Fontanals, a la ponència «Consolats de mar i consolats d'ultramar.

La defensa de l'espai marítim», estudià com el regnat de Martí l'Humà fou un moment importantíssim per a l'estructuració del sistema institucional i legislatiu que, al servei dels mercaders i els homes de mar, que volien més autonomia, s'havia anat bastint al llarg dels segles medievals. El professor Duran analitzà els canvis operats durant el regnat de Martí i el significat que tingué dins el marc general del sistema dels consolats de mar i d'ultramar.

El sisè bloc es consagrà a l'anàlisi de «la cultura i l'art en temps del rei Martí» i s'hi tractaren diversos temes com la literatura, les universitats, les cerimònies reials, l'arquitectura i l'art.

Albert G. Hauf, de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Universitat de València, a la ponència «El panorama literari en temps del rei Martí: Bernat Metge i Eiximenis», va destacar la sòlida formació clàssica i literària del rei Martí, ajudat, en part, pel seu sedentarisme i la seva profunda religiositat, que li donà el títol de *Eclesiàstic*. Aquest fet propiciava que el monarca s'agradés molt de l'estudi i de la lectura. Molts dels textos que han pervingut de l'època de l'Humà són de caràcter religiós, com els de fra Joan Eiximeno i fra Antoni Canals, que van escriure algunes obres per a ús personal del rei. També Eiximenis, al final de la seva vida, va enllestir la *Vida de Jesucrist*, que dedicava a Maria de Luna, l'esposa de Martí. Aquestes obres de profunda religiositat contrasten amb l'obra de Bernat Metge, secretari reial, i en especial, amb *Lo Somni*. Se sap que el rei Martí es féu portar a Saragossa un exemplar de *Lo Somni* i Albert Hauf plantejà quina lectura en degué fer el monarca des del seu punt de vista tan espiritual.

Salvador Claramunt, de la Universitat de Barcelona, a la ponència «La creació de l'Estudi General de Medicina de Barcelona per Martí l'Humà i el seu interès pel món dels Estudis Generals», va analitzar com gràcies a la voluntat del monarca es fundà l'Estudi General de Medicina el 1401, que més endavant esdevindria l'Estudi General de Barcelona. El professor Claramunt va destacar que el rei Martí va seguir els passos del seu pare, Pere el Cerimoniós, en aquesta matèria, però que ben aviat ensopegà amb diversos esculls. D'una banda, el fort gremialisme dels metges barcelonins, que temien un enfrontament amb els metges que podien sorgir d'aquest estudi general. D'altra banda, el monopoli de l'ensenyament que tenia a les seves mans el Consell de Cent i que en un primer moment hi estava en contra, fins que s'adonà dels beneficis que atorgava una universitat a la ciutat. Malgrat tot, el monarca es veié obligat a deixar córrer alguna de les iniciatives que tenia per a evitar enfrontaments amb els diversos estaments.

Miquel Raufast, de la Institució Milà i Fontanals, a la ponència «Monarquia, regne i ciutat. El llenguatge de les cerimònies a la Corona d'Aragó en temps de Martí l'Humà», va estudiar quina era la importància de les cerimònies en tots els actes públics de la Corona catalanoaragonesa durant l'edat mitjana. Després d'una introducció en la qual explicà la importància, fins a cert punt teatral, de les

coronacions, entrades reials, recepcions, processons, exèquies fúnebres i altres festes populars, se centrà especialment en l'activitat cerimonial del rei Martí l'Humà i la seva família als diferents territoris (Catalunya, Aragó, València, Sicília) i a les principals ciutats (Barcelona, Saragossa, València, Palerm...). Destacà la importància que tenia la representació visual per part de la Corona en tots aquests actes.

Xavier Barral, de l'Institut d'Estudis Catalans i la Universitat de Rennes, en la ponència «Un mirall impossible? Voluntat política catalana i creació arquitectònica mediterrània sota Martí l'Humà (1396-1410)», féu un balanç de l'arquitectura àulica del rei Martí, principalment a Barcelona i Poblet, però sense oblidar d'altres indrets del regne, en un moment en què arribaven modes septentrionals a l'art gòtic més mediterrani. El professor Barral analitzà com s'integraren aquestes formes més decoratives del Gòtic internacional a l'austeritat mediterrània i comparà les iniciatives arquitectòniques del rei Martí amb les d'altres focus de creació monumental àulica com poden ser Itàlia, Avinyó i altres llocs del nord de França. Estudià també l'estructura de les residències reials, tant pel que fa a l'exterior com a l'interior, tenint en compte tant la monumentalitat com la funcionalitat.

Marta Serrano, de la Universitat Rovira i Virgili, a la comunicació «Martí l'Humà: semblances figuratives del darrer rei del casal de Barcelona i de la casa d'Aragó», va analitzar les representacions iconogràfiques més rellevants del rei Martí que han perdurat fins als nostres dies. A partir de manuscrits, monedes, segells i obres d'art, va estudiar la representació del monarca, de la qual destaca la continuació de les innovacions iconogràfiques introduïdes pel seu pare, així com la seva profunda religiositat i la voluntat de sacralització de la monarquia.

El setè bloc es dedicà a l'estudi de «la família del rei Martí» i s'hi tractaren diversos temes com les mullers del monarca, la successió del regne de Sicília i les seves reines i la descendència il·legítima del rei.

Núria Silleras, de la Universitat de Colorado a Boulder, en la ponència «Dues reines per un rei: les mullers de Martí l'Humà», va analitzar la figura de Maria de Luna i de Margarida de Prades. El monarca es casà l'any 1372 amb Maria de Luna, amb qui convisqué trenta-quatre anys, fins a la malaurada mort d'ella. Amb Margarida de Prades, s'hi casà el 1409, quan ja era un home vell. La professora Silleras destacà el fet que, contràriament al que era habitual, el rei Martí s'esposà amb dues nobles locals, una d'aragonesa i una de catalana. Féu especial atenció al paper destinat a la reina a la Corona i a com desenvoluparen el seu càrrec les dues reines del monarca, així com a la seva relació amb Martí. Destacà el paper i el poder de la reina Maria de Luna, una precursora de la major participació de les reines ibèriques en la política dels segles xv i xvi.

Laura Sciascia, de la Universitat de Palerm, en la ponència «Le regine di Sicilia: Maria di Sicilia e Bianca di Navarra», va analitzar les esposes del rei Martí el Jove, fill

de Martí l'Humà. Maria de Sicília es casà amb Martí el Jove l'any 1396 i morí el 1402. El mateix any, Martí es casà amb Blanca de Navarra, matrimoni que perdurà fins a la mort del rei el 1409. D'ambdós matrimonis nasqueren sengles fills, els quals, malauradament, no arribaren a l'adolescència. Aquestes dues reines es caracteritzen per haver detingut el poder del regne de Sicília: Maria de Sicília ho féu a la mort del seu pare, Frederic, i Blanca de Navarra, a la mort del seu espòs, Martí el Jove. La professora Sciascia analitzà en profunditat la figura d'aquestes dues reines i la seva actitud enfront del rei i del regne.

Salvatore Fodale, de la Universitat de Palerm, a la ponència «Martino il Giovane e la soggezione del Regno di Sicilia a quello d'Aragona», va analitzar com es van desenvolupar els esdeveniments que portaren al fet que Martí el Jove es casés amb Maria de Sicília per tal que el regne de Sicília passés a formar part de la Corona catalanoaragonesa. Els diversos papes negaven els drets dels reis catalans al tron de Sicília i preferien com a rei Lluís d'Anjou, cosa que féu que l'única forma que la Corona obtingués el regne fos mitjançant el matrimoni de Maria amb Martí el Jove.

Josefina Mutgé, de la Institució Milà i Fontanals, a la ponència «Els reials: la descendència il·legítima de Martí el Jove. La descendència de Joan I. La descendència de Pere el Cerimoniós. La descendència d'Alfons el Benigne. La descendència de Jaume II», va estudiar aquells prínceps de sang reial que podien aspirar a ser reis de la Corona catalanoaragonesa en morir el rei Martí l'Humà (1410), que no tingué descendència legítima. La professora Mutgé va analitzar les figures dels reials, és a dir, d'aquells que per sang reial podien accedir al tron. Entre els més destacats hi havia l'infant Frederic de Luna, el príncep Lluís III d'Anjou, el duc de Gandia, Ferran de Trastàmara i el comte Jaume II d'Urgell. Aquest darrer es perfilava com l'aspirant amb més possibilitats d'heretar el regne, ja que era el governador general, càrrec que es concedia sempre a l'hereu, però els seus enemics aconseguiren que tots partissin amb les mateixes condicions. La pugna final fou entre Ferran de Trastàmara i Jaume d'Urgell, i finalment es va imposar el primer.

El darrer dels blocs es dedicà a «l'interregne i el Compromís de Casp» i s'hi analitzà l'interregne als diversos regnes de la Corona (Catalunya, Mallorca, València i Aragó) i el significat del Compromís de Casp.

Jaume Sobrequés, de la Universitat Autònoma de Barcelona, a la ponència «Catalunya i la Corona d'Aragó: llenguatge nacional i estructura política», va destacar que l'interregne sembla que fou el primer cop en què Aragó, València i el Principat de Catalunya varen sentir en pròpia carn que tenien un destí comú que els relacionava i els exigia trobar una solució pactada a un problema intern que els afectava tots igual. La innovació d'aquesta intervenció del professor Sobrequés és la voluntat d'estudiar el llenguatge nacional i polític de les autoritats reunides a les Corts de Barcelona i Tortosa de 1410-1412 i de demostrar la fortalesa i la cohesió constitucionals de la confederació.

Maria Barceló, de la Universitat de les Illes Balears, a la ponència «L'interregne a Mallorca», féu palès el poc interès que ha despertat aquest tema per als historiadors fins fa relativament poc. Destacà que a hores d'ara l'obra de referència sobre el tema és el treball d'Álvaro Santamaría de l'any 2003. Pel que fa a l'interregne a Mallorca, la professora Barceló féu especial atenció al fet que Mallorca, malgrat tots els intents de participació activa, quedà al marge del procés d'elecció del nou monarca, fet força incompreensible en tenir el mateix paper dins la confederació. Comentà les dificultats que els emissaris tingueren per a fer sentir la seva veu en els debats que havien de conduir primer a la Concòrdia d'Alcanyís i després a la Sentència de Casp.

Rafael Narbona, de la Universitat de València, a la ponència «Govern ciutadà i lluites de bàndols: l'interregne a València», explicà com l'interregne fou el colofó a una època desastrosa per al regne de València que s'inicià vers el 1375, moment en què es començaren a enfonsar les relacions socials i polítiques establertes després de la Guerra dels Dos Peres. El professor Narbona va destacar que l'interregne a València no solament va intentar dirimir una qüestió dinàstica o un procediment jurídic, sinó que també venia a resoldre una enquistada rivalitat entre un grup de famílies per aconseguir l'hegemonia, la qual s'arrossegava i havia crescut des de temps enrere.

Josep-David Garrido, de la Universitat Miguel Hernández d'Elx, a la ponència «Interregne i bandositats a Aragó», explicà com, de manera similar a València, hi havia a Aragó una lluita de bàndols que venia de temps enrere i que s'encengué a la mort del rei Martí. Els conflictes entre els Luna, la família de Maria de Luna, i els Urrea, la família política de la germana de Maria de Luna, Brianda, desfermaren una rivalitat que si bé s'inicià com una qüestió d'honor, s'acabà convertint en una

lluita pel poder i les influències al reialme. Totes aquestes bandositats es traslladaren en el moment de l'interregne i l'elecció del nou rei, quan Jaume d'Urgell, que gaudia de les simpaties dels Luna, automàticament rebé les antipaties dels Urrea.

Antoni Furió, de la Universitat de València, a la ponència «El Compromís de Casp. El seu significat. Visió de la historiografia», féu una valoració aprofundida de què va significar el Compromís de Casp per a la Corona catalanoaragonesa. D'una banda, va destacar el seu significat com a fet cabdal per a la història de la Corona i també per a la història política i institucional de l'Europa occidental per la manera insòlita d'escollir un monarca mitjançant compromissaris dels diversos regnes confederats. El professor Furió també va destacar les conseqüències de l'entronització de la dinastia castellana dels Trastàmara i les valoracions que se n'han fet al llarg de la història des de la banda catalana i la banda castellana.

Finalment, Víctor Muñoz, de la Universitat de Valladolid, a la comunicació «La candidatura al trono del infante Fernando de Antequera y la intervención castellana en la Corona de Aragón durante el interregno», va aportar la visió que des de Castella es tenia de la pretensió al tron de Ferran d'Antequera. Va destacar el desplegament de mitjans que des de Castella es féu per tal de promoure Ferran: accions diplomàtiques, enviaments de tropes i despeses numeràries amb la finalitat d'afavorir aquesta candidatura per sobre de les altres.

Després d'aquesta intervenció, s'obrí un torn de debat i el congrés es clogué amb unes paraules de Maria Teresa Ferrer i Mallo, presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans i coordinadora científica del congrés. Com a colofó del congrés, es visità la catedral de Barcelona, on es pogueren veure diversos objectes relacionats amb el rei Martí.